

Tekort Rijk loopt verder op

Arjan Neef

Publicatiedatum CBS-website: 15 november 2011

Verklaring van tekens

.	=	gegevens ontbreken
*	=	voorlopig cijfer
**	=	nader voorlopig cijfer
x	=	geheim
–	=	nihil
–	=	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
o (o,o)	=	het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	=	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2010–2011	=	2010 tot en met 2011
2010/2011	=	het gemiddelde over de jaren 2010 tot en met 2011
2010/'11	=	oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2010 en eindigend in 2011
2008/'09– 2010/'11	=	oogstjaar, boekjaar enz., 2008/'09 tot en met 2010/'11

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Omslag

TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/info-service

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

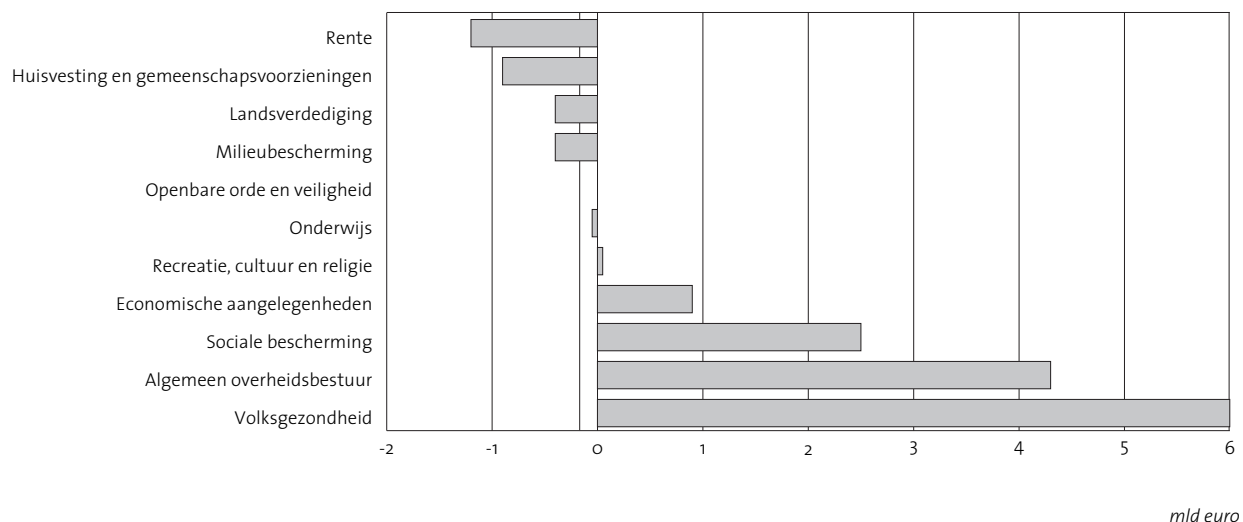
© Centraal Bureau voor de Statistiek,
Den Haag/Heerlen, 2011.
Verveelvoudiging is toegestaan,
mits het CBS als bron wordt vermeld.

In 2010 bedroegen de rijksuitgaven 183,7 miljard euro, bijna 11 miljard euro meer dan in 2009. De toename is echter voor meer dan de helft het gevolg van een eenmalige kwijtschelding van oude schulden van de voormalige ziekenfondsen. Ook de uitgaven voor algemeen overheidsbestuur en sociale bescherming droegen veel bij aan de stijging van de rijksuitgaven. De rijksinkomsten namen onder impuls van de economische groei toe tot 159,1 miljard euro, 5,6 miljard euro meer dan in 2009. Het vorderingentekort van het Rijk verslechterde van 19,4 miljard euro in 2009 naar 24,6 miljard euro in 2010. Dit is 4,2 procent van het bruto binnenlands product.

1. Rijksuitgaven groeien harder dan economie

De rijksuitgaven stegen in 2010 met 6,3 procent, oftewel 10,8 miljard euro. Dit komt echter voor 5,8 miljard euro door het eenmalig kwijtschelden van oude schulden van de voormalige ziekenfondsen. Hierdoor zag het Rijk de uitgaven sterk stijgen, terwijl het tekort van de sociale fondsen afnam. Aangezien het bruto binnenlands product (bbp) in 2010 met 3 procent toenam, liepen de rijksuitgaven als percentage van het bbp verder op. Dit is in lijn met de afgelopen vijf jaar, waarbij de rijksuitgaven jaarlijks harder groeiden dan de economie. Hierdoor namen de rijksuitgaven als percentage van het bbp toe tot 31,2 procent. In 2005 bedroegen de rijksuitgaven nog ongeveer een kwart van het bbp.

1.1 Mutaties rijksuitgaven naar beleidsterrein, 2010*

Bron: CBS.

Het grootste gedeelte van het rijksbudget is in 2010 besteed aan algemeen overheidsbestuur, gevolgd door sociale bescherming en onderwijs. Door de kwijtschelding van oude schulden van de voormalige ziekenfondsen zijn de uitgaven voor volksgezondheid met het grootste bedrag gestegen. Verder hadden de bestedingen voor algemeen overheidsbestuur en sociale bescherming een groot aandeel in de toename van de rijksuitgaven. In tegenstelling tot voorgaande jaren zijn in 2010 op meerdere beleidsterreinen de uitgaven afgenomen. De rentelasten en de uitgaven voor huisvesting en gemeenschapsvoorzieningen kennen de grootste daling.

2. Sterke stijging uitgaven voor algemeen overheidsbestuur

De rijksuitgaven voor algemeen overheidsbestuur zijn met 4,3 miljard euro toegenomen, een stijging van ruim 11 procent. Hieronder vallen de uitgaven aan overheidsbestuur, Eerste en Tweede kamer en de adviescolleges van parlement en regering. De stijging heeft voor 2,3 miljard euro betrekking op de bni-afdracht aan de Europese Unie. In 2005 heeft de Europese Raad besloten om de netto-betalingspositie van onder andere Nederland te verbeteren. Dit betekent dat Nederland voor de periode 2007-2013 een korting op de afdracht aan de Europese Unie krijgt. Door de late ratificatie van het besluit ontving Nederland in 2009 de kortingen over 2007 en 2008. Hierdoor was in dat jaar de afdracht aan de Europese Unie uitzonderlijk laag.

Als onderdeel van de staatkundige vernieuwing neemt Nederland de schulden van de voormalige Nederlandse Antillen over. Dit kostte het Rijk in 2010 1,6 miljard euro, tegenover 0,5 miljard euro in 2009. Daarnaast namen de uitgaven voor wetenschappelijk onderzoek van het hoger onderwijs (universiteiten, hbo-instellingen en universitaire medische centra) met 0,7 miljard euro toe. Deze stijging is echter vooral van boekhoudkundige aard. De reguliere rijksbijdrage voor het hoger onderwijs is voor zowel wetenschappelijk onderzoek als onderwijs bestemd. Inmiddels is echter gebleken dat een groter deel van deze rijksbijdrage voor wetenschappelijk onderzoek wordt gebruikt dan tot 2009 werd aangenomen. Hiertoe wordt vanaf 2010 een groter deel van de rijksbijdrage voor het hoger onderwijs beschouwd als uitgaven voor wetenschappelijk onderzoek. Ten slotte zijn de uitgaven voor het btw-compensatiefonds gestegen met 0,3 miljard euro. Via dit fonds compenseert het Rijk gemeenten, provincies en plusregio's (acht grootstedelijke samenwerkingsverbanden) voor de btw over goederen en diensten die zij gebruiken voor overheidstaken, zoals openbare verlichting en aanleg en onderhoud van grond-, weg-, en waterbouwkundige werken.

3. Bijna 40 miljard euro voor sociale bescherming

De uitgaven voor sociale bescherming zijn met 2,5 miljard euro toegenomen tot 39,6 miljard euro. De stijging wordt voor meer dan de helft verklaard door de toegenomen rijksbijdrage aan het Ouderdomsfonds, het fonds ter financiering van de AOW. De hoge bijdrage komt voornamelijk doordat in 2010 een extra afrekening van eerdere jaren heeft plaatsgevonden. Daarnaast zijn de uitgaven voor sociale bescherming 0,5 miljard euro hoger door de nieuw ingevoerde forfaitaire tegemoetkoming voor chronisch zieken en gehandicapten. Voorheen werden dergelijke tegemoetkomingen fiscaal verrekend onder de wet Buitengewone Uitgaven-regeling. De rijksuitgaven voor de zorgtoeslag namen in 2010 toe met 0,3 miljard euro, voornamelijk door een stijging van de hoogte van de toeslag. De uitgaven voor de Wajong en huursubsidie zijn beide met 0,1 miljard euro gestegen.

4. Lage rente drukt rentelasten

In tegenstelling tot voorgaande jaren gaf het Rijk in 2010 op meerdere beleidsterreinen minder uit. Zo namen ondanks de gestegen schuld de rentelasten af met 1,2 miljard euro, voornamelijk als gevolg van de historisch lage rentetarieven. De rentelasten zijn sinds 1995 met ongeveer een derde afgenomen.

4.1 Inkomsten en uitgaven van het Rijk naar beleidsterrein

	Inkomsten		Uitgaven	
	2009	2010*	2009	2010*
<i>mld euro</i>				
Totaal	153,5	159,1	172,9	183,7
Algemeen overheidsbestuur	130,6	135,7	37,8	42,1
Landsverdediging	1,0	0,9	9,2	8,8
Openbare orde en veiligheid	1,7	1,8	11,5	11,5
Economische aangelegenheden	15,3	16,4	24,3	25,2
Milieubescherming	0,3	0,5	1,6	1,2
Huisvesting en gemeenschapsvoorzieningen	0,2	0,1	1,9	1,0
Volksgezondheid	0,1	0,2	9,6	15,6
Recreatie, cultuur en religie	0,3	0,2	1,9	2,0
Onderwijs	0,4	0,5	27,1	27,1
Sociale bescherming	0,8	0,8	37,1	39,6
Rente	2,9	2,0	10,8	9,6

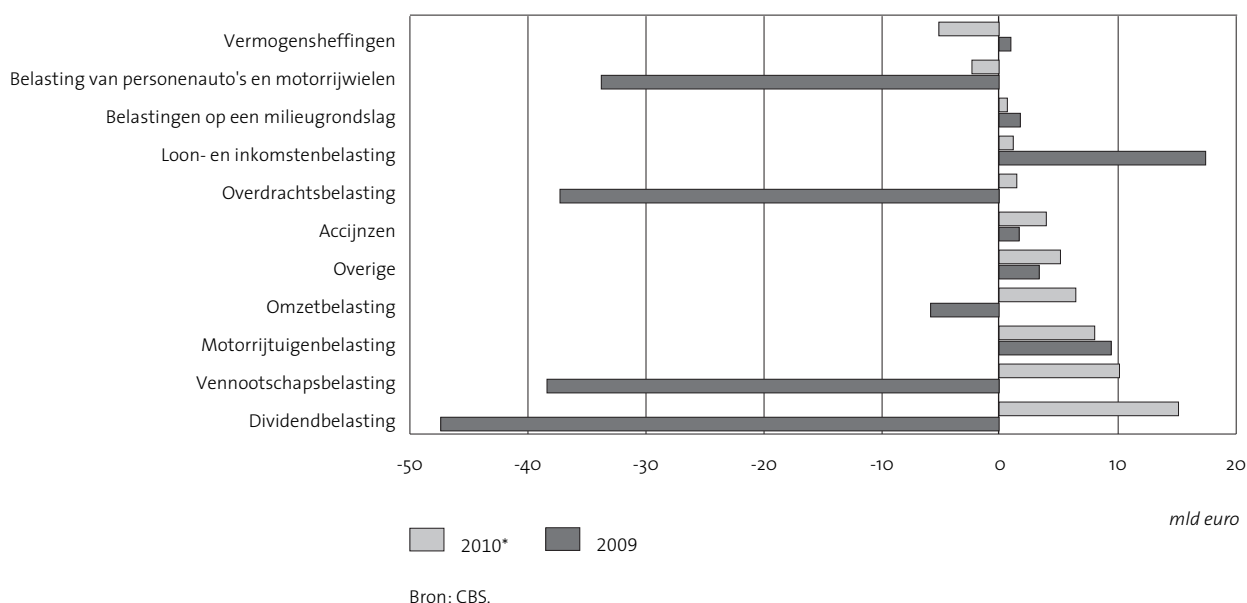
Bron: CBS.

Daarnaast was het Rijk bijna 1 miljard euro minder kwijt aan huisvesting en gemeenschapsvoorzieningen. Dit komt hoofdzakelijk door de afkoop van een subsidieregeling voor de bouw van woningen in 2009. Bezuinigingen bij het ministerie van Defensie en de terugtrekking uit Uruzgan zorgden mede voor een daling van de uitgaven voor landsverdediging van 0,4 miljard euro. Ten slotte namen de uitgaven voor milieubescherming met eenzelfde bedrag af.

5. Economische groei stuwt belastingontvangsten

In 2010 hebben de rijksbelastingen (inclusief vermogensheffingen) 134,5 miljard euro opgebracht. Dit is weliswaar 5,4 miljard euro meer dan een jaar eerder, maar nog ruim een miljard euro onder het niveau van het recordjaar 2008. De totale inkomsten van het Rijk stegen in 2010 met 5,6 miljard euro tot 159,1 miljard euro. De toename van de belastingontvangsten hangt vooral samen met de economische groei. Zo leverde de omzetbelasting de schatkist 2,6 miljard euro meer op dan een jaar eerder. Daarnaast zorgden de hogere winsten van bedrijven voor een toename van de ontvangen vennootschapsbelasting van 10 procent. Ook de dividendbelasting profiteerde van deze ontwikkeling en nam toe met ruim 15 procent. Voor zowel de vennootschaps- als dividendbelasting geldt echter wel dat de groei in 2010 bij lange na niet de afname in 2009 compenseert.

5.1 Mutaties opbrengst rijksbelastingen

Ondanks de economische groei bleef de opbrengst van belasting op personenauto's en motorrijwielen (bpm) nagenoeg gelijk. De verkoop van nieuwe auto's trok weliswaar flink aan, maar dit wordt voor een groot deel veroorzaakt door zuinige auto's die zijn vrijgesteld van bpm. Als gevolg van de stagnerende woningmarkt zorgde de economische groei ook bij de overdrachtsbelasting nauwelijks voor een toename.

5.2 Belastingontvangsten Rijk

	2008	2009	2010*
<i>mld euro</i>			
Totaal	135,6	129,1	134,5
Omzetbelasting	42,3	39,9	42,5
Loon- en inkomstenbelasting	40,5	47,6	48,2
Vennootschapsbelasting	18,8	11,6	12,8
Accijnzen	10,5	10,7	11,1
Belasting van personenauto's en motorrijwielen	3,2	2,1	2,1
Overdrachtsbelasting	4,4	2,7	2,8
Dividendbelasting	4,0	2,1	2,4
Motorrijtuigenbelasting	3,1	3,4	3,6
Belastingen op een milieugrondslag	4,8	4,9	4,9
Vermogensheffingen	1,8	1,8	1,7
Overige	2,2	2,3	2,4

Bron: CBS.

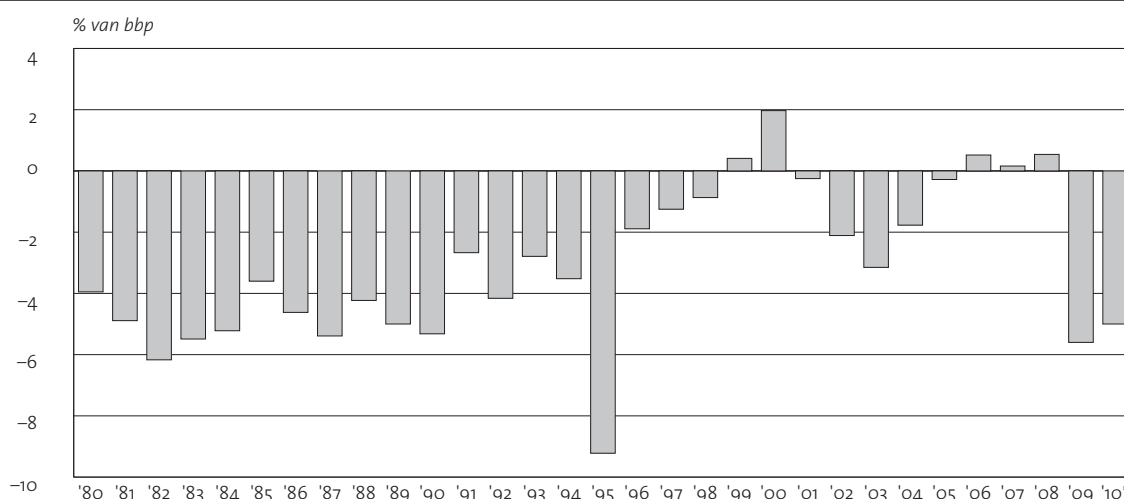
6. Lichte toename niet-belastingontvangsten

In 2010 bedroegen de niet-belastingontvangsten 24,6 miljard euro. Hiermee vormden zij ruim 15 procent van de totale rijksinkomsten. Ten opzichte van 2009 namen de niet-belastingontvangsten met 0,2 miljard euro toe. Deze toename is een saldo van verschillende ontwikkelingen. Het Rijk incasseerde 0,6 miljard euro meer aan dividenden en concessierechten gerelateerd aan de winning van aardgas. Dit is het gevolg van hoge olieprijsen gecombineerd met een sterke stijging van het verbruikte aardgas. Uitgezonderd 2008 profiteerde het Rijk nog nooit zo veel van de winning van aardgas. Ontvangen premies voor het afgeven van garanties voor leningen aan banken vulden de schatkist met 0,5 miljard euro meer dan in 2009. Het ontvangen dividend van De Nederlandsche Bank nam met 0,1 miljard euro toe. De verkoop van militaire goederen kende een zelfde stijging, voornamelijk door de verkoop van een fregat aan Portugal. Hier tegenover staan ook enkele dalingen. Zo ontving het Rijk in 2009 nog voor 0,8 miljard euro aan dividend van ING, Aegon en SNS Reaal. Deze ontvangsten waren het gevolg van de kapitaaldeelname die de Staat in 2008 aanging ten tijde van de kredietcrisis. Door een lager volume en rentepeil namen de rentebaten op vlottende middelen met 0,5 miljard euro af.

7. Rijk komt bijna 25 miljard euro tekort

In 2010 stegen de uitgaven van het Rijk bijna twee keer zo hard als de inkomsten. Hierdoor nam het vorderingstekort in 2010 toe tot 24,6 miljard euro, tegenover 19,4 miljard euro in 2009. Uitgedrukt als percentage van het bbp bedroeg het rijkstekort in 2010 4,2 procent. Het Rijk maakt onderdeel uit van de centrale overheid, welke een tekort kende van 23,4 miljard euro. De toename van de rijksuitgaven wordt sterk gekleurd door de kwijtschelding van oude schulden van de voormalige ziekenfondsen. Deze zelfde kwijtschelding zorgde er daarentegen grotendeels voor dat het tekort van de sociale fondsen daalde van 8,2 miljard euro in 2009 naar 1,8 miljard euro in 2010. De lokale overheden sloten af met een tekort van 4,8 miljard euro, 1 miljard euro meer dan in het voorgaande jaar. Voor de gehele overheid resulteert dit in een tekort van 29,4 miljard euro. Dit is wel iets beter dan in 2009, het jaar van de recessie, toen de uitgaven de inkomsten met 31,7 miljard euro overtroffen.

7.1 Vorderingensaldo overheid

Bron: CBS.

In Europees verband wordt het EMU-saldo gebruikt om het overschot of tekort van de afzonderlijke landen te vergelijken. Dit wordt bepaald door het resultaat op de renteswaps¹⁾ (-0,6 miljard euro in 2010) toe te voegen aan het vorderingensaldo. Het EMU-saldo voor de totale overheid komt hierdoor uit op -30,0 miljard euro, oftewel 5,1 procent van het bbp. Dit is nog altijd ver verwijderd van de Europese begrotingsnorm van 3 procent. Nederland zit hiermee in de middenmoot wanneer wordt vergeleken met de andere landen van de Europese Unie, waar het gemiddelde tekort 6,4 procent bedroeg. Onder invloed van de economische

¹⁾ Een renteswap is een financieel instrument dat wordt gebruikt om renterisico's af te dekken.

tegenspoed van 2009 wisten in 2010 slechts vijf van de 27 EU-leden te voldoen aan de 3 procentsnorm.

Door maatregelen van het kabinet neemt volgens de *Miljoenennota 2012* het tekort in 2011 verder af. Het EMU-saldo van de gehele overheid komt dat jaar volgens dezelfde bron naar verwachting uit op -4,2 procent van het bbp.

7.2 EMU-saldo overheid

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*	2011 ³⁾
% van bbp											
Totale overheid	-0,2	-2,1	-3,1	-1,7	-0,3	0,5	0,2	0,5	-5,6	-5,1	-4,2
Centrale overheid ¹⁾	-0,2	-1,2	-2,8	-1,7	0,1	0,9	0,5	0,5	-3,5	-4,0	-2,4
Lokale overheid ²⁾	-0,1	-0,5	-0,3	-0,2	-0,2	0,0	-0,2	-0,5	-0,7	-0,8	-0,7
Sociale verzekeringsfondsen	0,1	-0,4	0,0	0,1	-0,1	-0,3	-0,1	0,5	-1,4	-0,3	-1,1

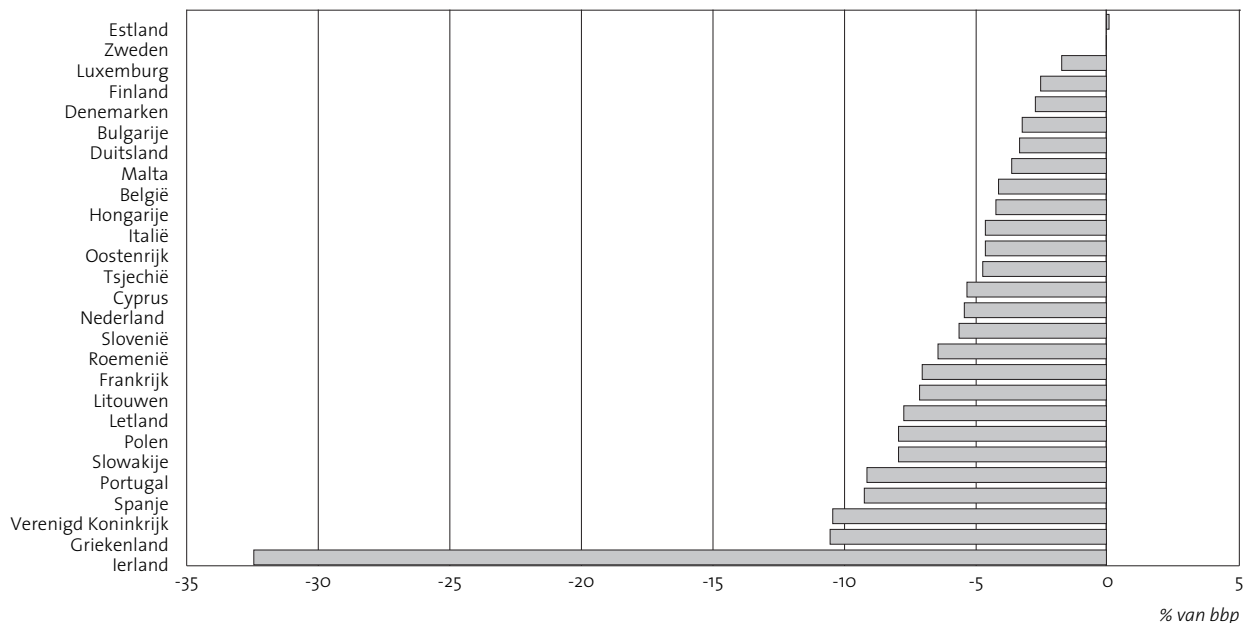
Bron: CBS (gegevens t/m 2010) en Miljoenennota 2012 (gegevens 2011).

¹⁾ Centrale overheid betreft het rijk, wetenschappelijk onderwijs, publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties en instellingen zonder winstoogmerk behorend tot de centrale overheid.

²⁾ Lokale overheid omvat de provincies, waterschappen, gemeenten, gemeenschappelijke regelingen, bijzonder onderwijs en instellingen zonder winstoogmerk behorend tot de lokale overheid.

³⁾ Op basis van miljoenennota 2012.

7.3 EMU-saldo Europese Unie, 2010

Bron: Eurostat.